

УДК 373.542

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.64-2.28>**Г. А. Чередніченко**кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри ділової іноземної мови та міжнародної комунікації
Національного університету харчових технологій

НАЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ТЕХНОЛОГІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті зроблений аналіз навчальних планів вищих навчальних закладів України, які пропонують навчання за освітньо-професійні програми підготовки бакалаврів, магістрів, докторів філософії галузі знань «Виробництво та технології» за спеціальністю 181 «Харчові технології», а саме проаналізовано кількість годин на викладання іноземної мови. Порівняно наявну кількість годин з Програмою з англійської мови професійного спрямування, яка є в Україні ключовим документом підготовки студентів нефілологічних спеціальностей. Встановлено що, у кожному вищому закладі викладається іноземна мова на всіх трьох циклах вищої освіти у вигляді дисциплін «Іноземна мова», «Іноземна мова: практичні навички наукової комунікації», «Ділова іноземна мова», «Іноземна мова за професійним спрямуванням», проте жоден український ЗВО не дотримується такої кількості годин, які зазначені в Програмі з англійської мови професійного спрямування, і якщо деякі заклади й наближаються до цієї кількості, то більша частка цих годин відводиться на самостійну, а не аудиторну роботу.

Більшість ЗВО створюють додаткові умови для спілкування студентів з носіями тієї чи іншої мови, а саме розмовні клуби з носіями мови, курси вивчення мови з волонтерами, літні англомовні школи, гуртки, розмовні клуби, центри іноземних мов, проте ці заходи не мають сили замінити нестачу контактних годин для досягнення необхідного мовного рівня.

За таких умов важко сформувані іншомовні компетентності, необхідні для сучасного фахівця: розуміти довготривалі висловлювання, що містять терміни та характерні для офіційного й наукового стилів граматичні конструкції; розуміти мовлення, самостійно читати тексти; швидко й спонтанно висловлюватися на професійні теми без очевидних утруднень у доборі виразів тощо.

У зв'язку з цим, необхідно розробити нові засади іншомовної підготовки фахівців харчових технологій на всіх циклах вищої освіти, а також комплексні критерії оцінки якості освіти у вказаних закладах, які включатимуть такі групи критеріїв: оцінювання змісту та технологій навчання, що застосовуються під час навчання; оцінювання /вимірювання отриманих компетентностей; вимоги до організації та контролю за здійсненням навчального процесу; сучасні вимоги до професійної кваліфікації викладачів.

Ключові слова: іншомовна підготовка, навчальні плани, інженер-технолог харчової промисловості.

Постановка проблеми. Сучасні умови існування харчових підприємств на вітчизняному і закордонному ринках висувають підвищені вимоги до рівня професійної підготовки фахівця харчової галузі. Сучасний фахівець харчової промисловості повинен мати належний рівень знань з дисциплін гуманітарної та соціально-економічної, математичної та природничо-наукової, професійної та практичної підготовки, володіти професійно-практичними навичками, що, за свого боку, стане вагомим підґрунтям для професійного вирішення конкретних виробничих ситуацій, які повсякденно вирішуються на підприємствах харчової індустрії на різних посадах як в україномовному, так і в іншомовному середовищі за різних формах організації праці та виробництва в умовах конкуренції.

Оскільки Україна заявила про свій намір стати рівноправним партнером у рамках Болонського процесу, то очікується, що українські вищі

навчальні заклади будуть здійснювати навчальний процес відповідно до європейських стандартів взагалі, й володіння (англійською) мовою в тому числі, на всіх циклах вищої освіти у вищих навчальних закладах, які визначено у Законі України «Про вищу освіту»: 1) бакалавр; 2) магістр; 3) доктор філософії [1].

Аналіз сучасного стану справ із викладанням іноземної мови (мов), який склався в українських ВНЗ, допоможе у розв'язанні цих проблем.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз літератури з даної проблеми показав, що є велика кількість досліджень навчання іноземних мов студентів немовних вишів. Такі дослідники як Г. Бакаєва, Н. Бориско, В. Борщовецька, С. Коломієць, Е. Мірошніченко, О. Тарнопольський, С. Кожушко, Т. Hutchinson, Н. Widdoswon та інші звертали свою увагу передусім на вивчення професійно-орієнтованої іноземної мови з метою подальшого використання у професійній діяльності.

Проблеми та особливості професійної іншомовної підготовки фахівців негуманітарного профілю відбиті у працях П. Беха, Н. Бібік, І. Бім, С. Гончаренка, І. Зимньої, С. Ніколаєвої, С. Кожушко, О. Леонтєва, Є. Пассова, О. Тарнопольского.

Мета статті – розглянути стан та особливості викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах України, які проводять навчання за спеціальністю 181 «Харчові технології».

Виклад основного матеріалу. Розглянемо складові частини іншомовної підготовки інженерів-технологів харчової промисловості в Україні на прикладі провідних навчальних закладів, де здійснюється підготовка фахівців харчової промисловості. Список українські ВНЗ є досить широким, а саме 40 вищих державних та приватних навчальних закладів пропонують освітні програми з харчової науки та технології, а саме: Національний університет харчових технологій (Київ), Національний університет біоресурсів і природокористування (Київ), Харківський державний університет харчування та торгівлі, Одеська національна академія харчових технологій, Полтавська державна аграрна академія (ПДАА), Полтавський університет економіки та торгівлі, Сумський національний аграрний університет (СНАУ), Національний університет «Львівська політехніка» (НУЛП), Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» (ВМУРоЛ), Вінницький інститут конструювання одягу і підприємництва, Вінницький національний аграрний університет (ВНАУ), Вінницький торговельно-економічний інститут Київський національний торговельно-економічний університет, Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет (ДДАЕУ), Донецький національний університет економіки та торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, Житомирський національний агроєкологічний університет, Київський кооперативний інститут бізнесу і права, Київський національний торговельно-економічний університет (КНТЕУ), Київський національний університет технологій та дизайну (КНУТД) та інші.

Національний університет харчових технологій (НУХТ), один із провідних навчальних закладів вищої професійної освіти України, є яскравим прикладом практичної реалізації та забезпечення ступеневої багаторівневої професійно орієнтованої підготовки майбутніх фахівців харчової галузі (бакалаврів, магістрів, докторів філософії), які адаптовані до нових соціоекономічних реалій в межах Болонського процесу і володіють на професійному рівні двома і більше іноземними мовами (далі – ІМ) [2].

Освітньо-професійні програми з харчових технологій орієнтовані на підготовку фахівців, які мають володіти: комплексом організаційно-тех-

нологічних, дослідницько-інноваційних та маркетингових методів, методик і технологій для підвищення ефективності функціонування і стратегічного розвитку підприємств з виробництва харчових продуктів.

Так, у НУХТ студенти Навчально-наукового інституту харчових технологій, які навчаються за спеціальністю 181 «Харчові технології», вивчають дисципліну «Іноземна мова» протягом двох семестрів на першому курсі. За рік робочим навчальним планом передбачено 150 год, 5 кредитів ЄКТС, з них – 72 практичних (контактних) годин, у першому семестрі 32 год, у другому – 40 годин. Для денної форми навчання 2 год аудиторних на тиждень. Після першого семестру студенти складають залік, після другого – іспит [3].

У магістратурі цього навчального закладу студенти вивчають дисципліну «Іноземна мова: практичні навички наукової комунікації» в 1 семестрі, що становить 3 кредити ЄКТС форма підсумкового контролю-залік, кількість аудиторних годин на вивчення іноземної мови для спеціальності 181 «Харчові технології» складає 32 годин на рік, самостійна робота 58 годин [3].

На третьому рівні вищої освіти студенти, які здобувають освітньо-науковий ступінь доктора філософії вивчають дисципліну Іноземна мова в 1 і 2 семестрах загальним обсягом 180 год, 72 год – аудиторні заняття, 108 год – самостійна робота. Після першого семестру студенти складають залік, після другого – іспит [2].

Згідно з нормативними документами аспіранти протягом навчання повинні здобути мовні компетентності, достатні для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою (англійською або іншою відповідно до специфіки спеціальності) в усній та письмовій формі, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів з відповідної спеціальності в обсязі кредитів ЄКТС відповідно до стандарту вищої освіти.

Аспірант (ад'юнкт), який підтвердив рівень свого знання іноземної мови, зокрема англійської, дійсним сертифікатом тестів TOEFL, або International English Language Testing System, або сертифікатом Cambridge English Language Assessment, на рівні C1 Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, має право: на зарахування відповідних кредитів, передбачених освітньо-науковою програмою аспірантури (ад'юнктури), як таких, що виконані у повному обсязі або на використання обсягу навчального навантаження, передбаченого для набуття мовних компетентностей, для здобуття інших компетентностей (за погодженням з науковим керівником).

У Національному університеті біоресурсів і природокористування (НУБІП) освітньо-професійна програма підготовки бакалаврів галузі знань

«Виробництво та технології» за спеціальністю «Харчові технології» містить вибірккову дисципліну «Іноземна мова» (англійська, німецька, французька), яка має 5 кредитів ЄКТС, 150 год річних, вивчається в 1 і 2 семестрах [4].

На магістерському рівні вивчається вибірккова навчальна дисципліна за вибором університету «Ділова іноземна мова» протягом 1-го семестру в розмірі 5 кредитів, річних 150 год. В анотації до дисципліни «Ділова іноземна мова» зазначається, що загальною метою програми викладання іноземної мови професійного спрямування є формування у студентів професійних мовних компетенцій, що сприятиме їхньому ефективному функціонуванню у культурному розмаїтті навчального та професійного середовища. Вивчається методика пошуку нової інформації в іншомовних джерелах, лінгвістичні методи аналітичного опрацювання іншомовних джерел. Дослідження друкованої іншомовної оригінальної літератури та розширення лексико-граматичних навичок. Вивчаються методи та лінгвістичні особливості анотування та реферування іншомовних джерел, основи перекладу професійно-орієнтованих іншомовних джерел [4].

Доктора філософії в цьому ж навчальному закладі вивчають на 1 курсі в 1 семестрі дисципліну «Іноземна мова за професійним спрямуванням» об'ємом 6 кредитів ЄКТС, річних –180 год, аудиторних – 60 год, самостійна робота 120 год, дисципліна закінчується іспитом [4].

У Білоцерківському національному аграрному університеті на першому бакалаврському рівні Іноземна мова за професійним спрямуванням має 6 кредитів ЄКТС і закінчується іспитом, на магістерському рівні є «Ділова іноземна мова» об'ємом 5 кредитів, що закінчується заліком [5].

Трохи більше годин на вивчення іноземної мови відводиться у Львівських університетах. Так, у Львівському університеті економіки та торгівлі іноземна мова бакалаврам викладається протягом першого, другого і четвертого семестрів, на I-му та II-му курсах. Дисципліна має 7 кредитів ЄКТС, 210 річних, кількість аудиторних (контактних) годин складає 90 годин на 2 роки по 2 год на тиждень, водночас 120 годин виноситься на самостійну роботу студентів. По закінченні першого, другого та другого семестрів студенти складають залік, а наприкінці четвертого семестру – іспит. На магістерському рівні вивчається дисципліна «Ділова іноземна мова» 4 кредити ЄКТС, загальний обсяг 120 годин, аудиторних 40 год, а самостійна робота 80 год (вдвічі більше), вивчається лише в 1 сем по 3 год на тиждень.[6].

Ключовим документом підготовки інженерів-технологів харчової промисловості є Програма з англійської мови професійного спрямування [7]. За цією програмою є 6 рівнів володіння іноземною мовою

(PBM), а саме A1, A2, B1, B2, C1, C2. Програма передбачає, що після закінчення бакалаврату студенти повинні отримати рівень мови B2 (незалежний користувач) і на це відводиться 200 контактних (аудиторних) годин. Іншомовна компетентність на рівні B2 визначається відповідно до досягнень, складених на базі дескрипторів Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти [8]. Відповідно на наступному магістерському циклі за Програмою пропонується провадити мовну підготовку на рівні C1 (досвідчений користувач автономний), що вимагає 250 контактних годин.

Як ми бачимо, у кожному вищому закладі викладається іноземна мова на всіх трьох циклах вищої освіти у вигляді дисциплін «Іноземна мова», «Іноземна мова: практичні навички наукової комунікації», «Ділова іноземна мова», «Іноземна мова за професійним спрямуванням», проте жоден український ЗВО не дотримується такої кількості годин, які зазначені в Програмі з англійської мови професійного спрямування, і якщо деякі заклади та наближаються до цієї кількості (210 годин Львівському університеті економіки та торгівлі), то більша частка цих годин відводиться на самостійну, а не аудиторну роботу.

Згідно з робочими планами ЗВО заняття з іноземної мови відбуваються в наведених навчальних закладах один раз на тиждень або один раз на два тижні. Така періодичність є недостатньою для формування в студентів необхідних мовленнєвих вмінь: як з аудіювання й говоріння, так і з читання й письма іноземною мовою.

За таких умов неможливо сформувати іншомовні компетентності, необхідні для сучасного фахівця: розуміти довготривалі висловлювання, що містять терміни та характерні для офіційного й наукового стилів граматичні конструкції; розуміти мовлення, навіть якщо воно не досить чітко структуроване або коли його зв'язність прихована і не виражена експліцитно; самостійно читати тексти (переглядати, розуміти загальний зміст, глибоко й уважно прочитувати); швидко й спонтанно висловлюватися на професійні теми без очевидних утруднень у доборі виразів тощо.

Більшість ЗВО намагаються створювати умови для спілкування студентів з носіями тієї чи іншої мови (Speaking club with American НУХТ), створювати курси вивчення мови з волонтерами (НУБІП), проводити літні англійські школи (English Transform Academy Літній англійський табір з американцями в НУХТ), гуртки, розмовні клуби, центри іноземних мов (НУБІП Центру франкофонної освіти та культури гуманітарно-педагогічного факультету), проте ці заходи не мають сили замінити нестачу контактних годин для досягнення необхідного мовного рівня.

Проаналізувавши навчальні плани більшості ЗВО, ми бачимо, що на самостійну роботу

відводиться близько половини навчального навантаження, проте самостійна робота вимагає подвійної уваги до її планування, виконання та контролю.

За логікою речей, збільшення частки самостійної роботи студентів і відповідне зниження аудиторних годин має супроводжуватися адекватним збільшенням кількості академічних годин, що відводяться на контроль знань студентів (контроль самостійної роботи студентів), поточні групові й індивідуальні консультації, індивідуальну роботу зі студентами, розробку науково-методичних і навчальних матеріалів. Проте, години на аудиторні заняття істотно скорочуються, а години на різні види індивідуальних, консультативних занять, на організацію та контроль самостійної роботи не тільки не збільшуються (що суперечить Болонським домовленостям), але й різко зменшують або ж вони зовсім зникають із навчального навантаження викладачів. Таким чином, у більшості ВЗО контроль самостійної роботи є реалізований тільки у формі позааудиторних неоплачуваних консультацій, під час яких викладач повинен ще й приймати заборгованості студентів, надавати їм індивідуальну допомогу, консультувати тих, хто бажає взяти участь в олімпіадах, різних конкурсах та інших заходах. За таких умов неможливо ефективно проконтролювати самостійну діяльність усіх студентів.

За умов, коли потрібно перевірити самостійну роботу, а окремих годин на це не передбачено, викладачу доводиться витратити дорогий час аудиторного заняття на перевірку самостійної роботи студентів, що займає більшу частину пари, з огляду на специфіку викладання іноземної мови та комунікативного підходу, коли з кожним студентом необхідно поспілкуватися, щоб його оцінити (10 студ по 5 хв = 50 хв), решта часу 30 хв – відводиться на опрацювання нового матеріалу. Якщо на деяких спеціальностях студенти мають 1 пару на 2 тижні, то не важко порахувати скільки хвилин на тиждень студент розмовляє англійською мовою в університеті, за умови що він присутній на занятті, а оскільки навколишнє середовище не передбачає інших джерел спілкування іноземною мовою, то для більшості студентів – результат вивчення мови відсутній.

До того ж, сучасна методика викладання іноземної мови все більше звертається до комунікативного підходу, що передбачає поєднання засвоєння правил з їх практичним опануванням та застосуванням. Оскільки специфіка комунікативного підходу полягає у тому, що опанування засобами спілкування відбувається у процесі самого спілкування, навчальна діяльність, спрямована на вирішення конкретних комунікативних завдань повинна відбуватися в аудиторії, бо спілкування в позааудиторний час, хоча й можливе, проте неможливо проконтролювати та оцінити.

Необхідно також привернути увагу до такого питання, як матеріально-технічна база кафедр

іноземних мов вищих закладів освіти. Лінгафонних кабінетів або мультимедійних навчальних комплексів у їх розпорядженні, як правило, немає. Здобувачі вищої освіти у кращому випадку навчаються правильній іншомовній вимови в комп'ютерних класах для занять з інформатики або (найчастіше) з допомогою власного ноутбука викладача, який здійснює в їх групі викладання іноземної мови. У вітчизняних вищих навчальних закладах на кафедрах, що здійснюють іншомовну підготовку, відсутні, на жаль, такі технічні засоби навчання, як мультимедійні дошки, проектори, планшети тощо.

Висновки. Отже, усі перелічені чинники значно гальмують здійснення якісної іншомовної підготовки в більшості вітчизняних вищих навчальних закладів. У зв'язку з цим, необхідно розробити нові засади іншомовної підготовки фахівців харчових технологій на всіх циклах вищої освіти, а також комплексні критерії оцінки якості освіти у вказаних закладах, які включатимуть такі групи критеріїв: оцінювання змісту та технологій навчання, що застосовуються під час навчання; оцінювання/вимірювання отриманих компетентностей; вимоги до організації та контролю за здійсненням навчального процесу; сучасні вимоги до професійної кваліфікації викладачів.

Список використаної літератури:

1. Про Вищу освіту : Закон України від 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 29.03.2019)
2. Національний університет харчових технологій. URL: <http://nuft.edu.ua/> (дата звернення: 29.03.2019).
3. Освітньо-професійні програми підготовки бакалаврів і магістрів галузі знань 18 «Виробництво та технології» за спеціальністю 181 «Харчові технології»: URL: <https://nuft.edu.ua/studentu/osvtno-profesjn-programi/osvtno-profesjn-programi-magstri> (дата звернення: 29.03.2019).
4. Національний університет біоресурсів і природокористування. URL: <https://nubip.edu.ua/node/23669> (дата звернення: 05.06.2019).
5. Білоцерківський національний аграрний університет. URL: <https://btsau.edu.ua> (дата звернення: 05.06.2019).
6. Львівський університет економіки і торгівлі URL: <http://www.lute.lviv.ua/osvita/osvtno-profesiini-programi/?L=12> (дата звернення: 05.06.2019).
7. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. С.Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
8. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко та ін. Київ : Ленвіт, 2005. 119 с.

Cherednichenko H. National model of foreign language training of future food industry engineers

As Ukraine has declared its intention to become an equal partner within the framework of the Bologna process, it is expected that Ukrainian higher educational institutions will carry out the educational process in accordance with European standards, including knowledge of English.

The aim of the article is to analyse the curricula of that higher educational institutions of Ukraine, which offer training of bachelors, masters, doctors of the philosophy in the field of knowledge "Production and Technology" in specialty 181 "Food Technology", namely the analysis of the number of hours of a foreign language.

On the example of 4 Ukrainian leading higher educational establishments which train the specialists for the food industry, the system of foreign language training was determined with all its components, such as the presence of the discipline foreign language in the curricular, the number of hours for in-class study and self-study, extracurricular activities.

It is found that most of the higher educational establishments in Ukraine contain in curricular for food industry engineers the discipline Foreign language, but none of institutions do not adhere to the number of hours specified in the Professional English Program. This Program specifies that students must obtain the language level B2 (independent user) at the Bachelor's level with 200 contact hours (classroom hours) and the language level C1 at Master's level with 250 contact hours. Most institutions have in curricular many hours of foreign language, but a large proportion of these hours fall on self-study. In such conditions, it is impossible to form foreign-language competencies necessary for a modern specialist, namely to understand long-term statements containing the terms and the grammatical constructions; to understand speech, even if it is not clearly structured enough or when its connectivity is hidden; read the texts independently (understand the general meaning; read deeply and carefully); quickly and spontaneously express themselves on professional topics without obvious difficulty in the selection of expressions, etc.

In this regard, it is necessary to develop new principles of foreign language training of food industry engineers at all levels of higher education in higher education institutions, as well as comprehensive criteria for assessing the quality of education in these institutions, which will include the following groups of criteria: assessment of content and teaching technologies that are used during training; assessment and measurement of the received competencies; requirements for the organization and control of the implementation of the educational process; modern requirements for the professional qualification of instructors.

Key words: *technique, professional foreign language competence, food industry engineers and technologists.*